

Soorten symboliek

“Rood is de kleur van” Als je tien personen vraagt deze stelling aan te vullen krijg je misschien wel tien verschillende antwoorden uiteenlopend van bloed tot liefde en van aardbeien tot woede. Die ene kleur rood verwijst dus naar verschillende soorten symboliek. Zo is het ook met bloemen. Denk maar aan een roos: naast de liefde kan zij ook duiden op pijn omdat een roos nu eenmaal dorens heeft. En een Engelsman zal bij het zien van een roos aan zijn vaderland denken.

Al deze soorten symboliek kun je onderverdelen in:

- periode van beleven
- religieuze symboliek
- mythologische symboliek
- traditionele symboliek
- persoonlijke symboliek

Binnen al deze vormen van symboliek kom je vaak nog weer twee vormen tegen namelijk *materiele symboliek* en *spirituele symboliek*. Materieel heeft dan betrekking op het leven van alledag, op je handelen; spiritueel laat op het geestelijk leven, op je denken.

Periode van beleven

Iemand die in 1999 in de grote stad leeft beleeft bloemen en planten anders dan iemand die in 1830 op het platteland woonde. Zo is het altijd geweest en zo zal het altijd blijven. Elkaar opvolgende generaties verklaren dingen steeds weer op andere manieren. Helemaal als ze ook nog in een andere omgeving leven. Aan bloemen die in Nederland niet voorkomen kun je geen betekenis geven als je niet op een andere manier van hun bestaan op de hoogte bent. En als ze ergens anders heel veel voorkomen zul je al snel de betekenis overnemen die men er daar aan hecht. Een Lotusbloem uit China is in Europa nauwelijks bekend. Maar het gebruik van lauwerkranen afkomstig van de Grieken kennen wij nog steeds. En toen in de Middeleeuwen het christendom met geweld werd opgedrongen, werd dat handig gecombineerd met bestaande kerstsymboliek. Denk maar eens aan de kerstboom.

Figuur 3-18: Het koninklijk gezin van koningin Victoria en prins Albert rond de kerstboom

En tenslotte is een groot deel van de taal der bloemen afkomstig uit de Biedermeier-tijd. Niet alleen ontstond toen de klassieke schikking met die naam, ook het toekennen van betekenis aan bloemen was toen erg populair.

Religieuze symboliek

Toen de christenen bijna 2000 jaar geleden vanwege hun geloof vervolgd werden, herkenden zij elkaar op straat aan een met de voet in het zand getekend visje. Zo heeft elke religie of godsdienstige gemeenschap haar eigen symboliek. Soms uit levensbelang, zoals het visje, maar meestal om een gevoel van verbondenheid te benadrukken.

Figuur 3-19: Een oud symbool opnieuw gebruikt

Altijd gaat het om kleuren, vormen, voorwerpen die voor de gelovigen een specifieke betekenis hebben.

In grote delen van Europa heeft het christendom bijna twintig eeuwen lang een vooraanstaande rol gespeeld in het leven. Vandaar dat alle religieuze of theologische symboliek hier christelijke symboliek is. De laatste tientallen jaren, waarin steeds meer contact kwam met andere wereldgodsdiensten, breidde de kennis van andere symboliek zich wel uit. Maar nog altijd wordt hier uitsluitend de christelijke symboliek gehanteerd.

Veel gebruikt zijn de lelie als symbool van de onschuld en de reinheid van Maria. De roos als teken van liefde, schoonheid maar ook van martelaarschap. Vooral de rode roos, met de kleur van het bloed, verwijst naar hen die hun leven gaven voor het geloof.

Minder bekend zijn het madeliefje als speciale Mariabloem en de korenbloem als beeld van Maria's zedigheid. Een ander symbool met een negatieve betekenis is de appel. Immers door een hap van de appel kwam de zonde in de wereld, vandaar dat de appel gezien wordt als een instrument van verleiding. Een heel aparte plaats in de christelijke symboliek heeft de passiebloem. Door de naam verwijst deze bloem naar het lijden, de passie van Christus.

Figuur 3-20: Passiebloem

Mythologische symboliek

Net als de christelijke is de mythologische symboliek al heel oud. Talloze verhalen uit de Griekse en Romeinse mythologie aan bloemen en planten een betekenis gegeven. Denk maar aan het verhaal van Apollo en Daphne, die in een laurierboom veranderde. Ook tal van namen van bloemen en planten zijn afkomstig uit de klassieke mythologie. De narcis is daar een voorbeeld van. De jongeling Narkissos werd verliefd op zijn eigen spiegelbeeld. Het liep slecht met hem af. Terwijl zichzelf bewonderde in een meertje, verloor hij zijn evenwicht, viel voorover en verdronk. Waarom de bloem dan naar deze jongeling genoemd is, is niet duidelijk misschien wel omdat ook de narcis altijd met een gebogen hoofd staat.

Een ander voorbeeld is de waterlelie. De naam *Nymphaea* verwijst naar de dochters van oppergod Zeus die waternimfen waren.

Anders dan in de christelijke symboliek heeft de appel hier een positieve betekenis. Paris moest beslissen wie van de drie godinnen Hera, Pallas Athene en Aphrodite de mooiste was en aan haar een appel te geven. Hier is de appel dus het symbool van uitverkiezing.

Traditionele symboliek

Deze vorm van symboliek wordt ook wel *folklore* of volkssymboliek genoemd. Soms vind je traditionele symboliek in een heel land maar meestal beperkt het zich tot een streek, een stad of een dorp.

Bovendien zijn het meer symbolische gebruiken bij bepaalde feesten of ter herinnering aan historische gebeurtenissen. *Paasvuren* in Twente en het eten van haring en wittebrood in Leiden op 3 oktober zijn hier voorbeelden van. Voorbeelden van streekgebonden symbolisch gebruik van plantaardige materialen zijn zeldzaam. De in Limburg gehanteerde benaming voor narcis, paaslelie, is er een van.

Persoonlijke symboliek

“Dat is ons lied” hoor je nog wel eens zeggen. Misschien is het nummer vele miljoenen keren verkocht maar omdat het warme herinneringen losmaakt aan bijvoorbeeld een eerste zoen kunnen mensen zich liedjes gaan ‘toe-eigenen’. Je spreekt dan van persoonlijke symboliek. Een bepaalde bloem uit het bruidsboeket hoort hier ook bij. Of bloemen die herinneren aan ouders of grootouders. Zelfs de geur van die bloemen kan al voldoende zijn.

Symboliek in de multiculturele samenleving

Door de almaar verbeterende vormen van transport en communicatie (denk aan internet) wordt de wereld steeds meer één groot dorp. Niet alleen door migratie neemt de belangstelling voor andere culturen hand over hand toe. Van over de hele wereld komen mensen naar ons land en zij nemen hun eigen godsdienst, met de daaraan verbonden gebruiken en symbolen mee. Daarnaast verdiepen steeds meer Nederlanders zich in andere godsdiensten dan het Christendom en zij nemen daar elementen uit over. Het zou te ver voeren om hier alle wereldgodsdiensten met hun symbolen te behandelen. Bovendien wordt het steeds moeilijker om te spreken over symboliek in een multiculturele samenleving, omdat er juist door het ontstaan van allerlei mengvormen vooral sprake is van persoonlijke symboliek.